

Meditaties DoReLu 11 oktober 2020 oogstdienst.

Na de zondvloed

Uitzien naar vrijheid

Ongemak

Dat wij worden beperkt in onze vrijheid is wel zo klaar als een klontje. We kunnen zelfs niet de oogstdienst vieren op de manier waarop we zo graag zouden willen. In één kerk voor drie kleine kerkgenootschappen. Met de reuk van vruchten en bloemen. Het feestelijke gezicht van al die groene, gele en gouden herfstkleuren. De blijdschap daarom, de mooie klanken van gezamenlijke liederen. Je moet het je nu maar voorstellen, zoals het was. Zoals het is in je herinnering. En het zou zo heerlijk zijn als het straks weer zo zou zijn. Maar nu zitten we elk afzonderlijk in hetzelfde schuitje. En dat geeft een gevoel van groot ongemak.

Zoiets moet het ook geweest zijn in die ark van Noach. Allemaal beesten op elkaar geperst. Reinen en onreinen. Kan iemand de stank voorstellen die daar geheerst moet hebben? Het is maar een verhaal, natuurlijk. Maar elk verhaal roept een eigen verbeelding op. We kunnen ons het verhaal van Noach heel romantisch voorstellen, als in zoveel kinderbijbels. De dieren die twee aan twee, mannetje en vrouwtje naar binnen worden geleid, keurig in een ordelijke rij. Zo krijgen ze toegang. Een kaartje voor de overtocht naar een land dat weer vrijkomt wanneer het leed geleden is. Wanneer de dieren weer in vrijheid kunnen gaan.

Maar ondertussen? In de tijd waarin het nog niet zover is? Waarin ze allemaal opgesloten zitten in die ark met Noach en zijn familie. Ondertussen woeden de stormen en het water gutst naar beneden. Zo'n veilig gevoel geeft dat niet. Zo romantisch is het niet, Integendeel. Zou de schuit wel overal goed waterdicht zijn? Zijn er lekkende kieren tussen de planken? Zoiets als onze coronatijd nu is, waar we doorheen moeten.

Het is maar een verhaal; en daarom moet je je die overtocht misschien niet zo plastisch voorstellen. Die doortocht over de wereldzeeën.

We kennen het verhaal zo goed en we maken er iets lieflijks van. Een verhaal dat je aan kinderen kunt vertellen. Veilig en ook een beetje knus.

Maar leest iemand weleens het verhaal zoals het in Genesis opgetekend staat? Ook het begin dat we nu niet hebben gelezen? Dan lees je niet over de primitieve toestanden die daar aan boord geheerst hebben. Dat ongemak wordt niet beschreven. Al lezend bekruipt mij een ander ongemak.

Wie is die God waarvan hier verteld wordt? Die spijt krijgt de mensen te hebben gemaakt, spijt vanwege hun slechtheid en hun verdorven levenshouding.

Het waren verhalenvertellers die zagen dat de mensen verre van perfect samenleefden. En die hun ongemak daarmee – opnieuw ongemak – projecteerden op hun God. Hij kon in één klap een einde maken aan heel die janboel. Het is een verlangen naar een sterke man. In één klap, koste wat kost. Eindelijk gerechtigheid. Breng je zo de vrede terecht?

Het leuke van de oogstdienst is dat ik bij het ongemak van de verhalen even kan blijven stilstaan. Niets geen kinderverhaal, maar een barre realiteit. Het fijne is dan dat ik twee collega's heb die het verhaal verder kunnen leiden. Je kunt verschillende stemmen laten horen. Nu sta ik er alleen voor. Wel, wat zeg ik dan? En sta ik er werkelijk alleen voor?

Dit kan ik zeggen: er zijn meer van zulke verhalen te vinden in de Bijbel: het verhaal van Job, dat van Abraham en Isaäk op weg naar het land Moria om een offer te brengen. Steeds wordt er een God getekend met inhumane intenties. En dan aan het eind klaart de hemel weer op. Het gaat om een ontdekkingsreis: wie is deze God? Wij krijgen in ons leven met moeilijke zaken te maken. Nu deze coronaepidemie. We komen daar niet altijd uit. Wie is dan de God die ons begeleidt? Uiteindelijk blijkt er dan een regenboog aan hemel te staan. Dan is er zon én regen. Niet alleen de verwoestende vloed. Er is een God van een veelkleurige licht.

Amen.

Het luik open

Ja, ongemak geeft het als je wat langer over het verhaal van de ark van Noach nadenkt. Wat is dat voor een God, die zomaar de hele Schepping uitwist met een enorme watervloed? Waarom toch die vernietigende woede tegen zijn eigen Schepping? Dat lucht misschien wel lekker op, maar de Schepping wordt er niet beter van.

Onze eerste Schriftlezing van vandaag begon met: “Toen dacht God weer aan Noach en aan alle wilde dieren en het vee bij hem in de ark.” Blijkbaar had God niet alleen zijn Schepping vernietigd, maar had Hij er ook een tijdje niet meer aan gedacht. Bijna een jaar lang liet God Noach en de zijnen ronddobberen op de woeste golven, uit het oog, uit het hart. Wat voor Godsbeeld hadden die verhalenvertellers die dit verhaal begonnen te vertellen? Ging het ze wel om de woede van God, of juist om die ander kant van het verhaal, dat God weer opnieuw wil beginnen met de mensen die Hij geschapen heeft en met de dieren en de planten en alles wat er op aarde te vinden is. Zagen die eerste vertellers dat er veel in de maatschappij waar ze in leefden godgeklagd was en vreesde ze voor die boze straffende God, die dit natuurlijk niet over zijn kant kon laten gaan. Ik denk dat net als bij ons bij het lezen van dat verhaal de fantasie op hol slaat, ook bij hen de fantasie wat door is geslagen. Ja, stel je voor dat God alles dat Hij uit de Schepping wil redden in een soort varende grote verhuiskist zou pakken en dan daarna alles zou vernietigen. Weer terug naar de chaos van de oervloed uit het begin toen de wereld nog woest en leeg was. Klaar om er opnieuw mee beginnen, maar niet direct, want nu zit de boosheid de creativiteit nog in de weg. Er is even een adempauze nodig.

Dan is daar het moment dat God weer aan Noach denkt. In de ark merken ze dat omdat de regen niet meer onafgebroken op het dak klettert. De wind lijkt wat te gaan liggen en uit een andere richting te gaan waaien. Dan loopt de boot met een schok aan de grond. Daarna is het stil, heel stil. Wat zou er gaan gebeuren? Wat zouden ze buiten aantreffen als ze het luik openen? Hoelang zou de angst voor wat ze buiten aantreffen het winnen van de nieuwsgierigheid?

Ik moet denken aan wat je ziet als in onze Nederlandse rivieren het water een tijdje heel hoog heeft gestaan en weer is gaan zakken. Op de uiterwaarden zie je dan vooral veel afval liggen. Stukken plastic in de bomen, blikjes, plastic flessen, troep, rommel, alles dat er stroomopwaarts in terecht is gekomen. Soms omdat het er per ongeluk in is gewaaid, maar veel vaker omdat het zo makkelijk was om het gewoon uit je handen te laten vallen. Misschien ligt er hier en daar een verdronken dier tussen dat niet op tijd weg kon komen. Waar moet je beginnen met opruimen? God mag dan wel alles hebben willen vernietigen, maar de rommel die daardoor ontstaat is niet zomaar weg.

Aan de andere kant ligt er nu ook vruchtbaar slib op de uiterwaarden. Een goede voedingsbodem voor veel planten, die op hun beurt weer voeding kunnen worden voor mens en dier. Zo was de welvaart van Egypte door de eeuwen heen gebaseerd op het elk jaar overstromen van de Nijl en is bij ons de Betuwe de fruitschuur van ons land en grazen onze melkkoeien hun magen vol in de

uiterwaarden. De weer drooggevalle overstromde akker bergt een belofte in zich voor nieuwe oogst. Hij ligt klaar om bewerkt te worden.

Een straffende God, die de hele aarde uit wil roeien, paste toch niet zo goed bij het godsbeeld van de verhalenvertellers en daarom eindigt dit verhaal met een nieuw verbond tussen God en de mensen, de dieren en de hele Schepping. God plaatste een teken aan de hemel, een kleurrijke regenboog, om hemzelf en ons aan dat verbond te herinneren, als een handtekening onder een samenlevingscontract. God, mensen en Schepping hebben misschien af en toe een wat moeizame driehoeksrelatie, maar ze kunnen nu eenmaal niet zonder elkaar. Amen.

Opnieuw beginnen

Eerst een gewetensvraag. In de kerk te midden van gelovige mensen hoor je zo vaak dat het grootste geschenk van het geloof is dat je altijd weer een nieuwe kans krijgt, dat een nieuw begin altijd tot de mogelijkheden behoort en dat daartoe heel weinig genoeg is. Er wordt dan verwezen naar dat wonderlijke verhaal van Noach. Twee aan twee was al genoeg. En natuurlijk het Paasverhaal. Door de dood heen en dan dat éne zinnetje: de Heer is opgestaan, dat was genoeg. Een windvlaag, een olijftakje, een droom, een visioen, 'spreek slechts één woord en mijn ziel zal genezen', een bodempje olie in het kannetje van de weduwe van Sarafat, allemaal was dat beetje genoeg. Maar zelf en als ik om me heen kijk, ben ik weleens opnieuw begonnen? U, jij? Zie je mensen, groepen of samenlevingen opnieuw beginnen en is een beetje dan genoeg?

Opgegroeid met de geschiedenis en cultuur van het oude Europa zie ik Europa steeds ouder worden. Dobberende bootjes met vluchtelingen die reikhalzend uitzien naar een nieuw begin krijgen steeds vaker nul op het rekest. Niks geen aanplant van een nieuwe wijngaard; van een rusten onder de vijgenboom is al in de verste verte geen sprake.

Opnieuw beginnen duurt eeuwen en kost kapitalen.

Alleen veel is genoeg. Dat is waar in deze tijd alles wordt uitgedrukt. In veel tijd en veel geld. Zelf ontkom ik daar ook niet aan moet ik eerlijk bekennen. Alleen een coronatést doen kost tijd en geld en als ik denk aan wijngaarden en vijgenbomen komt daar onmiddellijk de gedachte bij aan de klimaatcrisis: is er nog tijd om iets te veranderen en daarbij: wie gaat dat allemaal betalen? Veranderingen kosten immers tijd en ze kosten kapitalen. Met beetjes die genoeg zijn kom je er niet in deze tijden.

Wij zijn dan ook de zondvloed nog niet voorbij. Of wel. Allang?

Kun je dan helemaal geen nieuwe beginnen aanwijzen in de geschiedenis van Europa? 75 jaar geleden na de Tweede Wereldoorlog? In de geschiedenislessen leer je dan van de wederopbouw, van nieuwe steden en ontwikkelingen. Beelden die je ook ziet in dorpjes die geteisterd zijn door een aardbeving. Hijskranen en blokken puin die plaats maken voor nieuwe huizen, straten, winkels en wat nog meer.

Minder zichtbaar zijn de wonden van het verlies die soms generatie op generatie kunnen blijven etteren en pijn kunnen veroorzaken.

Is opnieuw beginnen dan niet meer dan een zoete illusie?

Terug naar het verhaal van Noach.

Alles bij elkaar genomen was het toch ook wel heel veel wat hij allemaal meenam. Bovendien speelde tijd een belangrijke factor. Het duurde en duurde in die ark. En die wijngaard dan?

Hoeveel tijd erover heenging dat Noach zijn oude stiel, - hoezo opnieuw beginnen -, van landbouwer weer oppakte en een wijngaard ging aanleggen vermeldt het verhaal niet. Wel dat het de eerste wijngaard was.

Iedere keer dat er vervolgens over een hoopvolle natijd wordt gesproken door de profeten bijvoorbeeld zal het beeld tevoorschijn komen van de aanplant van een wijngaard, vaak in combinatie met een rusten onder het weldadige bladerdak van de vijgenboom. Een nog pijnlijke missing link in het verhaal van Noach als je het verhaal verder leest.

De wijngaard zal in tal van verhalen symbool gaan staan voor telkens waar ook en wanneer ook voor een nieuw begin. In mijn eigen leven leun ik bij de invulling van dit beeld van de wijngaard nog op een andere traditie, die van de zogenaamde klassieken. Als lijfspreuk hanteer ik graag een vers uit de Georgica (een poëtisch leerdicht over de landbouw) van Vergilius: labor omnia vincit improbus: de noeste arbeid heeft alles overwonnen.

Het werken in de wijngaard is naast zorgen voor hard werken, het is een geven en nemen. Het prachtige fruit van welke gaard dan ook is er uiteindelijk om mensen van eten of drinken te voorzien, de heerlijke oogst is er om te delen. Tegenwoordig lijkt er soms weleens een taboe te liggen op hard werken, ik denk dat na een crisis soms niets zo weldadig kan zijn om de handen uit de mouwen te steken. Is iedere dag opnieuw noest beginnen de beste remedie tegen de illusie? Een beetje kan genoeg zijn om je daartoe aan te zetten. Het geluid van een vogel en ja misschien toch ook die boog in de wolken, zo mooi, maar wel voor altijd gekoppeld aan die vloed.

Het besef te leven in de natijd van de vloed. Een moreel kompas? En weg is de boog, evenals de pot met goud aan haar begin of einden uit de volkstraditie. Tijd en geld het is zo weg.

Hou je maar vastgeklonken aan al die kortstondige bogen over de hele wereld door de eeuwen heen bij elkaar opgeteld en zie dan even, heel even, één beloftevolle kleurenpracht oplichten, fluister: "dankjewel" en besef dat is genoeg, zelfs meer dan genoeg. Amen.

